

BANK DEPOZITLARINING IQTISODIYOTDA VA BANK TIZIMIDAGI O'RNI

Allaberganov Sirojali Saxatovich
Xalqaro Nordik University mustaqil tadqiqotchisi.

Annotatsiya: Depozitlar tijorat banklarining asosiy moliyaviy manbalaridan biri bo'lib, ular orqali banklar o'z faoliyatini yuritish va turli moliyaviy operatsiyalarni bajarish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Depozit mablag'lari bank aktiv operatsiyalarining asosini tashkil etadi va bir qator jihatlari bilan ajralib turadi.

Kalit so'zlar: Bank tizimi, resurs bazasi, bank likvidligi, depozit.

Annotation: Deposits are one of the main financial resources for commercial banks, through which banks are able to conduct their activities and perform various financial operations. Deposit funds form the foundation of bank asset operations and are distinguished by a number of aspects.

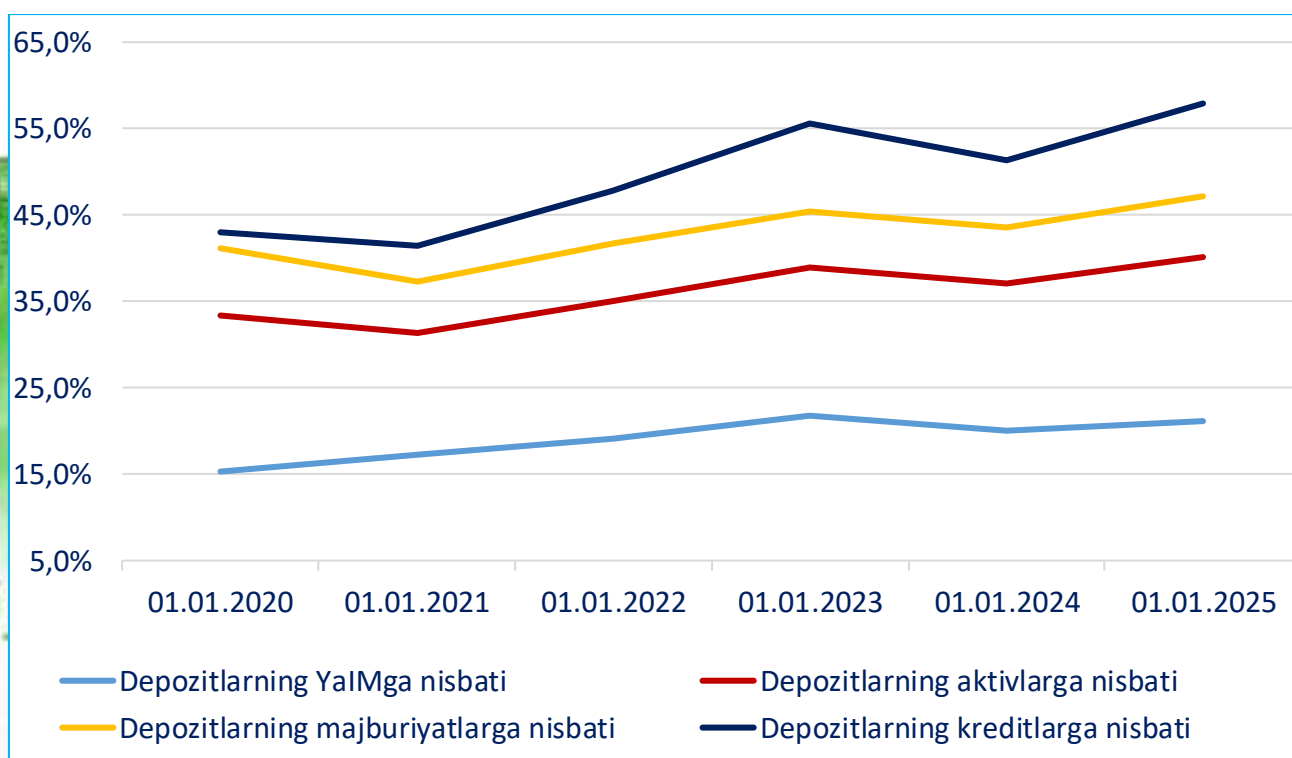
Keywords: Banking system, resource base, bank liquidity, deposit.

Depozitlar tijorat banklarining asosiy moliyaviy manbalaridan biri bo'lib, ular orqali banklar o'z faoliyatini yuritish va turli moliyaviy operatsiyalarni bajarish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Depozit mablag'lari bank aktiv operatsiyalarining asosini tashkil etadi va bir qator jihatlari bilan ajralib turadi. Xususan, depozitlar tijorat banklari tomonidan kreditlash faoliyatining kengaytirilishiga xizmat qiladi. Jismoniy va yuridik shaxslar tomonidan banklarga qo'yilgan depozitlar kredit shaklida iqtisodiyotga qaytariladi. Bu mablag'lar sanoat, qishloq xo'jaligi, savdo va xizmat ko'rsatish sohalariga yo'naltirilishi orqali iqtisodiy o'sishga turtki beradi. Banklar ushbu jarayon orqali tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash, iste'mol kreditlarini ajratish hamda ipoteka kreditlarini taqdim etish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Grafikda eng past qiymatlardan biri bo'lgan bank depozitlarining Yalpi ichki mahsulotga (YaIM) nisbati ko'rsatkichi 2020-yilda 15% atrofida bo'lsa, 2025-yilga kelib bu ko'rsatkich 20% ga yaqinlashgan. YaIMga nisbatan depozitlarning oshishi iqtisodiyotning bank tizimi orqali moliyalashtirish darajasining ortganligini bildiradi. Bu natija depozitlarni jalb qilish bo'yicha islohotlar, jumladan, foiz

siyosati va depozit kafolatlari tizimining yaxshilanishi natijasida erishilgan bo'lishi mumkin.

Bank depozitlarining majburiyatlarga nisbati 2020-yilda **42%** ni tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilda u **47%** ga yetgan. Bu ko'rsatkichning oshishi banklarning o'z majburiyatlarini moliyalashtirishda depozitlarga tayanishini kuchaytirganligini bildiradi. O'tgan yillarda aholining bank tizimiga ishonchini oshirish va depozitlarning likvidligi bo'yicha olib borilgan islohotlar bu o'sishga xizmat qilgan. Banklarning resurs bazasi asosan depozitlar hisobidan to'ldirilayotgani moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

1-rasm. Bank depozitlarining iqtisodiyotda va bank tizimidagi o'rni¹

Bank depozitlarining aktivlarga nisbati 2020-yilda **34%** bo'lsa, 2021-yilda qisqargan, keyingi yillarda esa asta-sekin o'sib 2025-yilga kelib **39%** ga yetgan. Ushbu o'zgarishlar depozitlarning bank balansidagi ahamiyatini oshirish borasidagi

¹ O'zbekiston Respublikasi Markaziy bank rasmiy sayti www.cbu.uz ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

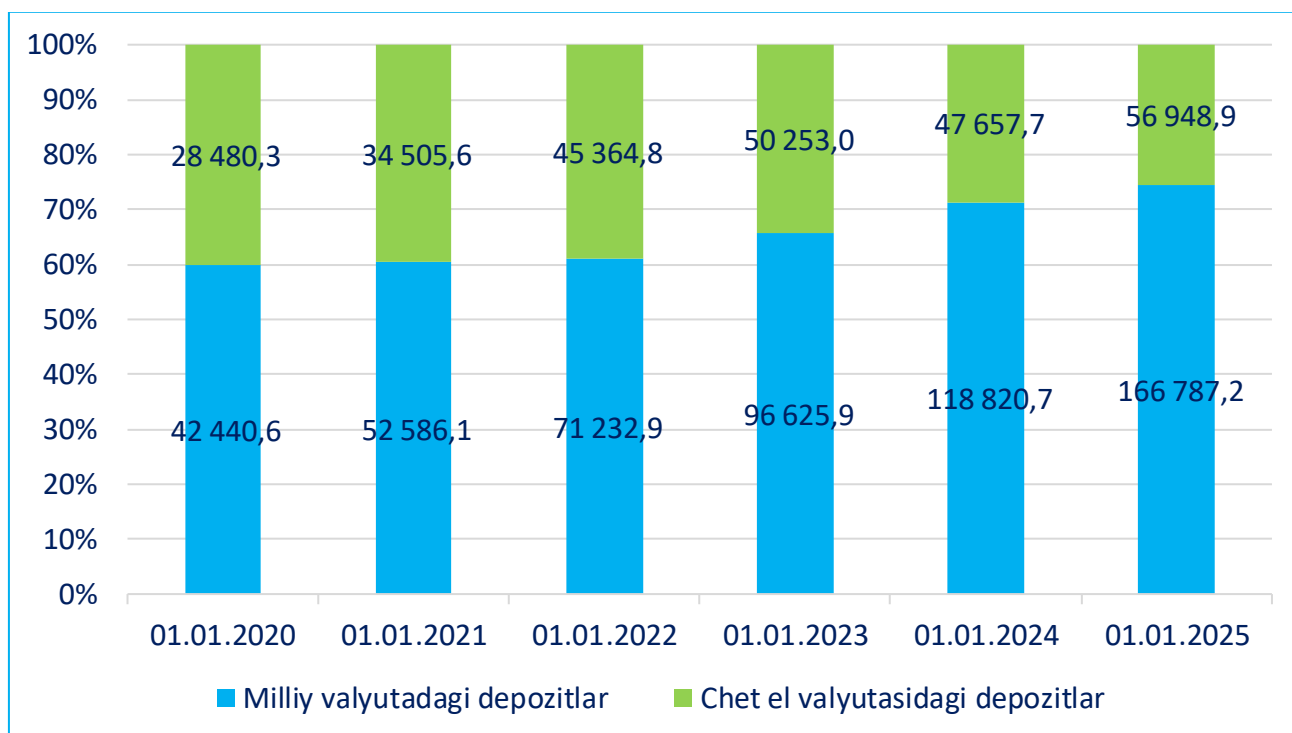
islohotlar natijasi sifatida talqin etiladi. Banklar aktivlarini depozitlar hisobidan moliyalashtirish darajasini oshirish orqali tashqi qarzlardan kamroq foydalanishga intilmoqda.

Bank depozitlarining kreditlarga nisbati 2020-yilda **45%** atrofida bo'lsa, 2025-yilga kelib u **55%** ga yetgan. Bu shuni anglatadiki, banklarning kreditlash faoliyati ko'proq ichki depozit resurslari hisobidan amalga oshirilmoqda. Ushbu ko'rsatkichning oshishi moliyaviy tizimning barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, banklarning tashqi qarzlardan kamroq foydalanishiga zamin yaratadi. Depozitlarning kreditlarga nisbatan o'sishi aholi va tadbirkorlik subyektlarining mablag'larini yanada samarali jalb qilishni ifodalaydi.

Ushbu statistik o'zgarishlar bank tizimini isloh qilish bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlarning samaradorligini ko'rsatadi. Xususan, depozit jalb qilish siyosatining takomillashuvi va foiz stavkalari bo'yicha erkinlashtirish choralari ishonchli bank tizimini shakllantirishga xizmat qilgan bo'lsa, depozitlarning majburiyatlar va aktivlardagi ulushining ortishi moliyaviy barqarorlikni kuchaytirishga yordam bergan. Dhuningdek, kreditlashda tashqi qarz o'rniga ichki depozitlardan foydalanish salmog'ining ortishi milliy moliyaviy mustaqillikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

ITALY

EPS 10

2-rasm. Bank tizimidagi depozitlarning valyuta birliklariga ko'ra taqsimoti² (mlrd so'mda).

2020-yilda milliy valyutadagi depozitlar jami depozitlarning 59,8% ini tashkil etgan bo'lsa, chet el valyutasidagi depozitlar 40,2% ulushga ega bo'lgan. 2021-yilda milliy valyutadagi depozitlarning ulushi 60,4% gacha oshgan, chet el valyutasidagi depozitlar esa 39,6% ni tashkil etgan. 2022-yilda ushbu tendensiya davom etib, milliy valyutadagi depozitlar 61,1%, chet el valyutasidagi depozitlar esa 38,9% ulushga ega bo'lgan. Bu jarayon milliy valyutaga bo'lgan ishonch ortayotganini va aholi hamda biznes subyektlari ko'proq milliy valyutada jamg'armalar saqlashni afzal ko'rayotganini ko'rsatadi.

2023-yilda milliy valyutadagi depozitlar sezilarli darajada oshib, 65,8% ni tashkil qilgan, chet el valyutasidagi depozitlarning ulushi esa 34,2% gacha kamaygan. 2024-yilda bu farq yana ortib, milliy valyutadagi depozitlar 71,4%, chet el valyutasidagi depozitlar esa 28,6% ni tashkil qilgan. 2025-yilda milliy valyutadagi depozitlar 74,5% ga yetgan bo'lsa, chet el valyutasidagi depozitlar 25,5% gacha

² O'zbekiston Respublikasi Markaziy bank rasmiy sayti www.cbu.uz ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

kamaygan. Ushbu dinamikadan kelib chiqib, mamlakatda milliy valyutaning barqarorligi va unga bo‘lgan ishonch yil sayin ortib borayotganini kuzatish mumkin.

Umuman olganda, 2020–2025-yillar davomida milliy valyutadagi depozitlarning ulushi muntazam oshib, chet el valyutasidagi depozitlar ulushining qisqarishiga olib kelgan. Ushbu holat aholi va biznes subyektlarining milliy valyutadagi depozitlarni afzal ko‘rayotganini, makroiqtisodiy barqarorlik va moliyaviy ishonch mustahkamlanayotganini anglatadi. Ayniqsa, 2023-yildan keyin milliy valyutadagi depozitlarning sezilarli o‘sishi inflyatsiya darajasining pasayishi, foiz stavkalarining milliy valyutada jozibadorligi va valyuta bozoridagi barqarorlik bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

Dong, J., Yin, L., Liu, X., Hu, M., Li, X., & Liu, L. (2020). Impact of internet finance on the performance of commercial banks in China. *International Review of Financial Analysis*, 72, 101579.

Banke, N. K., & Yitayaw, M. K. (2022). Deposit mobilization and its determinants: evidence from commercial banks in Ethiopia. *Future Business Journal*, 8(1), 32.

Legass, H. A., Shikur, A. A., & Ahmed, O. M. (2021). Determinants of commercial banks deposit growth evidence from ethiopian commercial banks. *Journal of Finance and Accounting*, 9(6), 207-215.

Koroleva, E., Jigeer, S., Miao, A., & Skhvediani, A. (2021). Determinants affecting profitability of state-owned commercial banks: Case study of China. *Risks*, 9(8), 150.

Farkasdi, S., Septiawan, B., & Alghifari, E. S. (2021). Determinants of commercial banks profitability: Evidence from germany. *JRAK*, 13(2), 82-88.

ITALY

EPS 10